

CRVENA KRALJICA

FILIPA GREGORI

Prevela
Aleksandra Čabraja

Laguna

Naslov originala

Philippa Gregory
RED QUEEN

Copyright © 2010 by Philippa Gregory Limited
Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Antonija

Bitke u Ratovima Ruža

LANKASTER

JORK

EDVARD III
1312-1377.

Edvard
Crni princ

Blaniš od Lankastera

v Džon Gont,
prvi vojvoda od Lankastera
1340-1399.

Katarina Svinford

Edmund,
vojvoda od Jorka
1341-1402.

v Izabela Kastiljska

Henri IV
1367-1413.

Džon Bofort,
erl od Samerseta
1373-1410.

Ričard,
erl od Kembridža
1373-1415.

Edmund,
vojvoda od Jorka
1341-1402.

TJUDOR

Henri V
1386-1422.

Katarina Francuska
1401-1437.

Džon Bofort,
erl od Samerseta
1404-1444.

Džon Bofort,
erl od Samerseta
1373-1410.

Ričard,
vojvoda od Jorka
1411-

Margareta Anžijska
1430-

Henri VI
1421-

Edmund Tjudor
1430-

Margareta Bofort
1443-

Edvard IV
1442-

Džordž,
1449-

Ričard,
1452-

RODBINSKI RATIVI
Kuće Jorka, Lankastera i Tjudora
u proleće 1453.

PROLEĆE 1453.

Sjaj otvorenog neba blešti posle tame zatvorenih odaja. Trepćem i čujem huk brojnih glasova. Ali to nije moja vojska što me doziva, ovaj šapat što prerasta u žamor nije njihov ratni poklič, zveket njihovih mačeva po štitovima. Tkanina što šušti na vetru nije moj barjak s vezenim anđelima i ljiljani naspram neba, već proklete engleske zastave nošene pobedonosnim majskim razvi-gorom. Ovo je drugačiji zvuk od jeke naših himni, ovo je urlik ljudi gladnih smrti: moje smrti.

Ispred mene, nadvijeno nada mnom dok prelazeći prag tamnice izlazim na gradski trg, stoji moje odredište: hrpa pruća na koju su naslonjene grube lestve. Šapućem: „Krst. Možete li mi dati krst?“ A onda, glasnije: „Krst! Morate mi dati krst!“ Neki muškarac, stranac, neprijatelj, Englez, jedan od onih koje zovemo „proklet-nici“ zbog njihovog neprestanog bogohulnog psovanja, pruža mi drveno raspelo grubo izdeljano, a ja ga bez imalo gordosti grabim iz njegove prljave ruke. Stežem ga dok me guraju ka hrpi pruća i uz lestve, tarući stopala o prečage dok se penjem, iznad sopstvene visine, sve dok ne stignem do klimavog postolja prikucanog iznad lomače, gde me grubo okrenu i zavežu mi ruke na leđima.

Sve se dešava tako sporo da mi se gotovo čini da je vreme stalo i da anđeli silaze po mene. I čudnije stvari su se dešavale. Zar mi nisu anđeli dolazili još dok sam čuvala ovce? Zar me nisu dozivali po imenu? Zar nisam predvodila vojsku da oslobodim Orlean? Zar nisam krunisala dofena i oterala Engleze? Sasvim sama? Devojčica iz Domremija, vođena glasovima anđela?

Zatim pale pruće na dnu lomače i dim se diže i treperi na vetru. Vatra se razgoreva i obavija me vreli oblak od kojeg kašljem, trepcem, oči mi suze. Vatra mi već prži bosa stopala. Skakućem s jednog stopala na drugo, budalasto, kao da ću se tako spasti, i škiljim kroz dim da vidim trči li neko donoseći vedra vode, da kaže kako je kralj koga sam krunisala to zabranio; ili da Englezi, koji su me otkupili od vojnika, sad priznaju da me ne smeju ubiti, ili da moja Crkva zna da sam dobra devojka, dobra žena, koja ništa nije učinila sem što je strastveno služila Bogu.

U masi što se tiska nema spasitelja. Buka prerasta u zaglušujuć urlik: mešavinu blagoslova i kletvi, molitve i psovki. Gledam naviše ka plavom nebu čekajući svoje anđele, a na lomači ispod mene pomeri se panj od čega se stub za koji sam privezana uzdrma, a iskre polete naviše, oprljivši mi odeću. Vidim ih kako mi sleću na rukave svetlucajući kao svici i osećam kako mi je grlo suvo i kašljem od dima, šapućući kao dete: „Blagi Bože, spasi svoju kćer! Blagi Bože, pruži mi ruku. Blagi Bože, spasi svoju devicu...“

Čujem tresak i osećam udarac u glavu i sedim, pometena, na podu svoje spavaće sobe, držeći se za bolno uvo, tupavo se osvrćem i ne vidim ništa. Moja dvorska dama otvara vrata i ugledavši me ošamućenu, s prevrnutim klecalom, ljutito kaže: „Gospo Margareta, morate u krevet. Odavno je vreme za spavanje. Naša Gospa ne sluša molitve neposlušnih devojčica. Preterivanje nije

vrlina. Vaša majka želi da izjutra ustanete rano. Ne možete se moliti cele noći; to je ludost.“

Ona zalupi vrata i čujem kako govori sluškinjama da jedna od njih sada mora ući i staviti me u postelju i leći kraj mene, da bi se uverila da u ponoć neću ustati da se opet molim. Oni ne žele da poštujem sve časove molitve kao u crkvi; stoje na putu mog svetačkog života jer kažu da sam premlada i da mi treba san. Usuđuju se da nagoveste kako se razmećem svojom pobožnošću, mada ja znam da me Bog poziva sebi i da mi je dužnost, sveta dužnost, da ga slušam.

Međutim, čak i kad bih se molila cele noći, ne bih mogla da dokučim viziju koja je pre samo nekoliko trenutaka bila tako jasna; nestala je. Na trenutak, jedan blaženi trenutak, bila sam tamo: bila sam Orleanska Devica, Sveta Jovanka Francuska. Shvatila sam šta devojka može da učini, šta žena može da postane. Onda su me vratili na zemlju, grdeći me kao da sam obična devojčica, i sve su pokvarili.

„Gospo naša Marijo, vodi me, anđeli, vratite se“, šapućem, pokušavajući da se vratim na trg, pred okupljene posmatrače, u taj uzbudljivi trenutak. Ali sve je iščezlo. Moram da se pridržim za stub postelje da bih mogla da ustanem. Vrti mi se u glavi od posta i molitve i trljam ugruvano koleno. Koža mi je predivno otvrdla, te zadižem spavaćicu da pogledam svoja kolena i oba izgledaju isto: ogrubela su i crvena. Svetačka kolena, hvala Bogu, imam svetačka kolena. Toliko sam se molila, klečeći na tako tvrdim podovima, da mi je koža na kolenima ogrubela, poput žuljevitih prstiju engleskih strelaca. Nemam još ni deset godina, ali imam svetačka kolena. To sigurno nešto znači, šta god moja stara dadilja govorila mojoj majci o preteranoj i razmetljivoj pobožnosti. Imam svetačka kolena. Nažuljala sam kožu na kolenima od neprestanih molitava; to su moje stigmatе:

svetačka kolena. Molim Boga da odgovorim njihovom izazovu i da doživim i svetački kraj.

Ležem u postelju, kako mi je naređeno; jer je poslušnost, čak i ako slušam budalastu i prostu ženu, vrlina. Iako sam kćerka čoveka koji je bio jedan od najvećih engleskih zapovednika u Francuskoj, kći čuvene porodice Bofort, a time i naslednica prestola engleskog kralja Henrija VI, ipak moram da slušam svoju dadilju i svoju majku, kao da sam obična devojčica. Imam visok položaj u kraljevstvu, rođaka sam samog kralja – mada me nimalo ne cene kod kuće, gde moram da slušam tupavu matoru ženu koja spava za vreme crkvenih propovedi i sisa ušećerene šljive za vreme molitve za stolom. Smatram je svojim krstom i pominjem je u svojim molitvama.

Te molitve će joj spasti besmrtnu dušu – uprkos njenim istinskim zaslugama – jer su, naime, moje molitve posebno blagoslovene. Još otkad sam bila mala devojčica, kad sam imala samo pet godina, znala sam da sam u božjim očima posebna. Godinama sam smatrala da je to jedinstven dar – ponekad sam u svojoj blizini osećala božje prisustvo; ponekad bih naslutila Gospin blagoslov. Onda je, prošle godine, jedan veteran iz Francuske, koji se prosjačeći vraćao u svoje selo, došao na vrata naše kuhinje dok sam skidala kajmak s mleka i čula sam kako moli mlekaricu da mu da nešto za jelo, jer je on vojnik koji je video čuda: video je devojku koju nazivaju Orleanskom Devicom.

„Pusti ga da uđe!“ , zapovedila sam, silazeći sa stoličice.

„Prljav je“, odgovori ona. „Ne sme dalje od stepenica.“

On došepa u hodnik, spuštajući zavežljaj na pod. „Ako biste mogli da mi date malo mleka, mlada gospo“, zacvileo je. „I koricu hleba siromahu, vojniku što se bori za svog gospodara i za svoju zemlju...“

„Šta si rekao o Orleanskoj Devici?“, prekinuh ga. „I to čudima?“

Sluškinja iza mojih leđa nešto promumla i prevrnu očima, odseče mu komad tamnog ražanog hleba i nasu mu mleka u običnu glinenu šolju. Gotovo joj ju je oteo iz ruke i salio u grlo. Pogledom je tražio još.

„Pričaj mi“, naredih mu.

Sluškinja klimnu glavom, dajući mu znak da me mora slušati, a on se okrete i nakloni. „Služio sam kod vojvode Bedforda u Francuskoj kad smo čuli za devojku koja ide u boj s Francuzima“, reče on. „Neki su je smatrali vešticom; neki su mislili da se spandala s đavolom. Ali moja ženska...“ Sluškinja pucnu prstima, i on se ispravi. „Jedna mlada žena koju sam poznavao rekla mi je da je ta devojka, Jovanka iz Domremija, razgovarala sa anđelima, koji su joj obećali da će videti francuskog princa krunisanog na francuskom prestolu. Bila je samo devojčica, obična seljančica, ali je rekla da su joj se javili anđeli i pozvali je da spase svoju zemlju od nas.“

Bila sam opčinjena. „Anđeli su pričali s njom?“

Ulizički se nasmešio. „Da, mlada gospo. Kad nije bila nimalo starija od vas.“

„Ali kako je naterala ljude da je poslušaju? Kako im je pokazala da je posebna?“

„O, jahala je krupnog belog konja i nosila mušku odeću, čak i oklop. Nosila je zastavu s ljiljanima i anđelima, a kad su je doveli pred francuskog princa, poznala ga je među svim ljudima na dvoru.“

„Nosila je oklop?“, pitam zadivljenim šapatom, kao da slušam priču o svom životu, a ne o nekoj nepoznatoj francuskoj devojčici. Šta bih ja mogla da budem, kad bi samo ljudi shvatili da anđeli pričaju sa mnom, baš kao s tom Jovankom?

„Nosila je oklop i povela svoje vojnike u borbu.“ Klimnuo je glavom. „Video sam je.“

Mahnula sam mlekarici. „Donesi mu mesa i piva.“ Ona odleprša u ostavu, a taj čovek i ja izađosmo iz mlekarnika te on sede na kamenu klupu pored zadnjih vrata. Stajala sam i čekala dok mu je ona s treskom spustila tanjir kraj nogu, a on počeo da trpa hranu u usta. Jeo je kao izgladneli pas, bez imalo dostojanstva, a kad je sve pojeo i iskapio šolju, opet sam ga upitala: „Gde si je prvi put video?“

„Ah“, odgovori on, brišući usta rukavom. „Krenuli smo u opsadu francuskog grada Orleansa, sigurni u pobedu. Uvek smo pobeđivali u to vreme, pre nje. Imali smo duge lukove, a oni nisu; padali su kao snoplje, pobeđivali smo ih kao od šale. Ja sam bio strelac.“ Tada je začutao, kao da se postideo što je previše preuveličao istinu. „Bio sam strelar“, ispravio se. „Pravio sam strele. Ali naši strelci su svaku bitku dobijali.“

„Pusti to, šta je bilo s Jovankom?“

„Pričam ti o njoj. Ali moraš shvatiti da nisu mogli ni slučajno da nas pobeđe. Mudriji i bolji od nje znali su da su izgubljeni. Gubili su svaku bitku.“

„A ona?“, upitah šapatom.

„Tvrđila je da čuje glasove, da anđeli pričaju s njom. Rekli su joj da ode kod francuskog princa – tupana, nikogovića – da ode kod njega i da mu kaže da se kruniše za kralja, a onda da nas protera s naših teritorija u Francuskoj. Uspela je da dođe do kralja i rekla mu je da se mora krunisati i pustiti nju da predvodi vojsku. Mislio je da je možda vidovita, nije znao – ali nije imao šta da izgubi. Ljudi su joj verovali. Bila je obična seljančica, ali se obukla kao ratnik, nosila je zastavu sa izvezenim ljiljanima i anđelima. Poslala je glasnika u crkvu, a tamo su našli stari krstaški mač, tačno na mestu gde je rekla da će biti – bio je sakriven tamo godinama.“

„Stvarno?“

Nasmejao se, a onda se nakašljao i ispljunuo sluz. „Ko zna? Možda u tome ima neke istine. Moja žen... moja prijateljica je mislila da je Jovanka svetica koju je Bog pozvao da spase Francusku od nas Engleza. Mislila je da joj mač ne može ništa. Mislila je da je ona anđeo.“

„A kako je izgledala?“

„Devojčica, obična devojčica, kao ti. Sitna, sjajnih očiju, sva puna sebe.“

Srce mi se nadimalo od sreće. „Kao ja?“

„Vrlo slična tebi.“

„Jesu li joj ljudi govorili šta treba da radi? Jesu li joj govorili da ništa ne zna?“

On odmahnu glavom. „Ne, ne, ona im je bila zapovednik. Sledila je svoju viziju. Vodila je vojsku od preko četiri hiljade ljudi i napala nas kad smo se ulogorili izvan Orleansa. Naši zapovednici nas nisu mogli naterati da se suočimo s njom; plašili smo se i da je pogledamo. Niko nije hteo da potegne mač na nju. Smatrali smo da je nepobediva. Krenuli smo ka Žargou a ona je pošla za nama i napadala nas, uvek je napadala. Svi smo je se strahovito plašili. Kleli smo se da je veštica.“

„Da je veštica, ili da je vode anđeli?“, pitala sam.

Nasmešio se. „Video sam je u Parizu. Nije izgledala zla. Činilo se da je sam Bog drži na tom ogromnom konju. Moj gospodar ju je nazvao viteškim cvetom. Stvarno.“

„Lepotica?“, upitala sam šapatom. Ja nisam lepotica, što je razočaranje za moju majku, ali ne i za mene, jer ja prezirem taštinu.

Odmahnulo je glavom i rekao upravo ono što sam želela da čujem: „Ne, nije bila lepotica, nije bila ženstvena; ali je nečim zračila.“

Klimnula sam glavom. U tom trenutku sam razumela, shvatala... sve. „Da li se još bori?“

„Bog te blagoslovio, ludice, ne; mrtva je. Još od pre, možda – nekih dvadeset godina.“

„Mrtva?“

„Posle Pariza sreća joj se preokrenula; odbili smo je od samih zidina grada, ali za dlaku – zamisli samo! Zamalo je zauzela Pariz! A onda ju je na kraju jedan burgundski vojnik u bici oborio s tog njenog belog konja“, reče prosjak ravnodušno. „Prodao nam ju je za otkup, a mi smo je pogubili. Spalili smo je kao bezbožnicu.“

Bila sam užasnuta. „Ali rekao si da su je vodili anđeli!“

„Pratila je te svoje glasove u smrt“, reče on mirno. „Ali su je pregledali i kazali da je zbilja bila devica. Bila je istinska Devica Jovanka. I istinu je govorila kad je rekla da ćemo biti poraženi u Francuskoj. Mislim da smo sada izgubljeni. Učinila je njihovog kralja čovekom, a njihove vojnike silom. Nije bila obična devojčica. Mislim da više nikada neću videti sličnu njoj. Gorela je ona davno pre nego što smo je stavili na lomaču. Gorela je od Duha svetog.“

Duboko sam udahnula. „Ja sam kao ona“, prošaputala sam.

On pogleda u moje zaneseno lice i nasmeja se. „Ne, to su stare priče“, reče on. „Nisu za devojčicu kao što si ti. Ona je mrtva i biće uskoro zaboravljena. Rasuli su joj pepeo, tako da joj se ne zna grob.“

„Ali Bog se obratio njoj, devojčici“, prošaputala sam. „Nije se obratio ni kralju ni dečaku. Pozvao je devojčicu.“

Stari vojnik klimnu glavom. „Ne sumnjam da je ona bila sigurna u to“, reče on. „Ne sumnjam da je čula anđeoske glasove. Sigurno je bilo tako. Inače ne bi mogla učiniti to što je učinila.“

Čula sam kreštavi glas svoje dadilje kako me doziva s glavnog ulaza i na trenutak se okrenula, kad je vojnik uzeo svoj zavežljaj i zabacio ga na leđa.

„Ali je li to istina?“, upitah uzbuđeno kad se dugim, žustrim koracima zaputio ka štali i kapiji što je izlazila na put.

„Vojničke priče“, reče on ravnodušno. „Možeš da zaboraviš i njih i nju, a Bog zna da ni mene niko neće upamtiti.“

Pustila sam ga da ode, ali nisam zaboravila Jovanku, i nikada neću zaboraviti Jovanku. Molim je da me uputi, sklapam oči i trudim se da je vidim. Još od onog dana, svakom vojniku koji zakuca na vrata Bletsoa tražeći hranu uvek kažu da sačeka, jer mala gospa Margareta želi da ga vidi. Uvek ih pitam jesu li bili kod Lez Ogastena, kod Le Turela, kod Orleana, kod Žargoa, kod Božansija, kod Patea, kod Pariza. Znam mesta svih njenih pobeda bolje nego nazive naših susednih sela u Bedfordširu. Neki od tih namernika učestvovali su u tim bitkama; neki su je čak i videli. Svi opisuju krhku devojku na krupnom konju, kako jaše pod zastavom, u samom središtu bitke, devojku što liči na princa, koja se zaklela da će svojoj zemlji doneti mir i pobedu, predajući se i služeći Bogu, običnu devojku, devojčicu kao što sam ja: ali ipak junakinju.

Sledećeg jutra za doručkom saznajem zašto mi je bilo zabranjeno da se te noći molim. Majka mi kaže da se spremim za put, dug put. „Idemo u London“, kaže ona mirno. „Na dvor.“

Ushićuje me pomisao na putovanje u London, ali pazim da ne likujem kao kakva tašta, gorda devojčica. Sagnem glavu i šapnem: „Kako želite, gospođo majko.“ Ništa bolje nije moglo da se desi. Moj dom u Bletsou, u srcu okruga Bedfordšir, tako je učmao i dosadan da tu nemam prilike da se oduprem pogibelji ovog sveta. Tu nema iskušenja kojima treba doleteti, tu me niko ne viđa osim mojih slugu i starije polubrača i polusestara, i svi me smatraju beznačajnom malom devojčicom. Trudim se da

mislim na Jovanku, koja je čuvala stada svoga oca u Domremiju i koja je, kao i ja, bila zakopana u blatnjavim poljima. Ona se nije žalila da joj je dosadno na selu; čekala je i slušala glasove koji će je prizvati uzvišenosti. I ja moram učiniti isto.

Pitam se je li ovo putovanje u London poziv koji sam čekala, i koji me sad vodi ka slavi. Bićemo na dvoru dobrog kralja Henrija VI. Sigurno će me dočekati kao blisku rođaku; na kraju krajeva, jesmo rođaci. Njegov deda i moj deda bili su polubraća, što je vrlo blizak rod kada je jedan rođak kralj a drugi ne, a on je sam usvojio zakon kojim je priznao Bofortove, moju porodicu, kao zakonite, mada ne i kraljevskog roda. Svakako će u meni sagledati svetački duh za koji svi kažu da ga i sâm poseduje. Sigurno će me smatrati rođakom i srodnom dušom. Šta ako odluči da ostanem s njim na dvoru? Zašto da ne? Šta ako poželi da me uzme za svog savetnika, kao što je Dofen uzeo Jovanku Orleanku? Ja sam mu rođaka iz drugog kolena, a gotovo da i sama imam vizije svetaca. Tek mi je devet godina, ali čujem glasove anđela i molim se po celu noć kad mi dozvole. Da sam dečak, sad bih već bila bezmalo princ od Velsa. Ponekad se pitam bi li oni želeli da sam rođena kao dečak, i da li zato ne vide tu svetlost u meni. Je li moguće da su svi oko mene toliko zadojeni grehom gordosti da bi voleli da sam dečak i da me ne vide onakvu kakva jesam, kao svetu devojčicu?

„Da, gospođo majko“, kažem poslušno.

„Ne zvučiš baš oduševljeno“, kaže ona. „Zar te ne zanima zašto idemo?“

Očajnički. „Da, molim.“

„Žao mi je što moram da kažem da se tvoja veridba sa Džonom de la Polom mora raskinuti. Bila je to dobra prilika kad ti je bilo šest godina, ali sada moraš odustati od tih zaruka. Suočićeš se s grupom sudija koji će te pitati želiš li da raskineš veridbu, i odgovorićeš da želiš. Razumeš li?“

To zvuči uznemirujuće. „Ali neću znati šta da kažem.“

„Raskinućeš svoje zaruke. Samo treba da kažeš da.“

„Šta ako me pitaju mislim li da je to volja božja? Šta ako me pitaju je li to odgovor na moje molitve?“

Ona uzdiše kao da sam naporna. „Neće te to pitati.“

„A šta će onda biti?“

„Njegova milost kralj imenovaće ti novog zaštitnika, a on će ti ugovoriti brak sa čovekom po svom izboru.“

„Nove zaruke?“

„Da.“

„Zar ne mogu da odem u opatiju?“, pitam vrlo tiho, mada unapred znam odgovor. Niko ne obraća pažnju na moju duhovnu obdarenost. „Sad, kad sam oslobođena zaruka, smem li da odem tamo?“

„Naravno da ne možeš u opatiju, Margareta. Ne budi glupa. Tvoja dužnost je da rodiš sina i naslednika, naslednika naše loze, Bofortovih, mladog rođaka engleskog kralja, sina kuće Lankastera. Bog zna da dom Jorka ima dovoljno sinova. Nama treba jedan naš. Ti ćeš nam ga roditi.“

„Ali mislim da sam pozvana...“

„Pozvana si da budeš majka novog naslednika Lankastera“, kaže ona odlučno. „To je dovoljno velika čast za svaku devojku. Sad idi i spremi se za put. Sluškinje će ti spakovati odeću; ti samo treba da poneseš svoju lutku.“

Uzimam lutku i svoj pažljivo prepisani molitvenik. Umem da čitam francuski, naravno, kao i engleski, ali ne razumem ni latinski ni grčki, a majka neće da mi uzme učitelja. Ona kaže da devojčice ne vredi obrazovati. Želela bih da čitam jevanđelja i molitve na latinskom, ali ne umem, a pisani primerci na engleskom retki su i dragoceni. Dečaci uče latinski i grčki, i druge predmete; ali devojčice treba samo da nauče da čitaju i

pišu, da šiju, da vode knjige u domaćinstvu, da sviraju i da cene poeziju. Da sam nastojnica samostana, mogla bih da koristim veliku biblioteku i mogla bih da naredim pisarima da prepisu sve tekstove koje želim da pročitam. Terala bih iskušenice da mi po ceo dan čitaju. Bila bih učena žena umesto neuko dete, neobrazovana kao da sam najobičniji devojčurak.

Da mi je otac poživeo, možda bi me naučio latinski. Umeo je izvanredno da čita i piše; bar toliko znam o njemu. Proveo je godine u zarobljeništvu u Francuskoj, gde je svakodnevno učio. Ali je umro samo nekoliko dana pre mog prvog rođendana. Moje rođenje bilo mu je tako nevažno da je otišao na pohod u Francusku da povрати svoj imetak, kad je majka legla u porodiljsku postelju, i nije se vratio sve do uoči mog prvog rođendana, a tada je umro; nikada nije upoznao ni mene ni moj dar.

Trebaće nam tri dana da stignemo do Londona. Majka će jahati svog konja, ali ja ću jahati u sedlu pored jednog sluga. On se zove Vat, i smatra da je veliki zavodnik u štalama i kuhinji. Namiguje mi, kao da bih ja mogla biti naklonjena čoveku poput njega, a ja se mrštim da ga podsetim da sam Bofortova, a da je on niko i ništa. Sedam iza njega i moram čvrsto da se držim za njegov kožni pojas, a kada me on pita: „Držiš li se? Jako-jako?“, hladno klimnem glavom, da ga upozorim da ne želim da ćaska sa mnom celim putem do Amphila.

On umesto toga peva, što je još gore. Peva ljubavne i žetelacke pesme jakim tenorom, a oni koji jašu uz nas da nas zaštite od oružanih bandi kojih po Engleskoj u današnje vreme ima na svakom koraku, pevaju s njim. Želela bih da im majka naredi da prestanu, ili barem da pevaju psalme; ali ona je vesela dok putuje po toplom prolećnom suncu, a jašući pored mene, smeši se i govori mi: „Nismo više daleko, Margareta. Prenoćićemo u Abots Lengliju i sutra nastaviti do Londona. Jesi li se mnogo umorila?“

Oni koji treba da brinu o meni tako su me loše obučili da čak ne umem ni da jašem, i ne smem čak da sedim ni na sopstvenom konju dok me vode, čak ni kada stignemo u London i stotine ljudi na ulicama i pijacama i radnjama bulje u pedeset jahača iz naše pratnje dok prolazimo kroz grad. Kako da se pojavim kao junakinja koja će spasti Englesku, ako moram da se truckam pored Vata, postrance, držeći se za njegov pojas, kao neka seoska devojčura koja ide na vašar? Uopšte ne ličim na naslednicu kuće Lankastera. Noćimo u krčmi, čak i ne noćimo u dvoru, jer je vojvoda od Safoka, moj zaštitnik, najpre strahovito osramoćen a potom je umro, te ne možemo odsesti u njegovoj palati. Pominjem Našoj Gospi da nemamo čestitu kuću u Londonu, a onda se setim da je i ona morala da se snalazi u običnoj krčmi u Vitlejemu, mada je Irod svakako imao praznih soba u svojoj palati. Sigurno je postojao i neki bolji smeštaj od štale. Ako uzmemo u obzir ko je ona. Trudim se da se pomirim sa sudbinom, poput nje.

Barem ću dobiti londonsku odeću pre nego što odemo na dvor da se odrekнем svojih zaruka. Moja gospođa majka zove krojače i šalje u našu krčmu, i šiju mi predivnu haljinu. Kažu mi da na dvoru gospe nose visoke, kupaste kape, tako visoke da se moraju sagnuti da bi prošle ispod dovratka visokog dva metra. Kraljica Margareta Anžuska voli lepe haljine i nosi novu rubin-crvenu odeću, obojenu novim bojama; kažu da je crvena kao krv. Majka mi, radi kontrasta, naručuje anđeoski belu haljinu ukrašenu crvenim ružama Lankastera, da podseti sve da sam naslednica naše loze, mada mi je samo devet godina. Tek kada je haljina sašivena, plovimo barkom niz reku da dâm izjavu o raskidu veridbe i da budem predstavljena na dvoru.

Raskidanje veridbe je potpuno razočaranje. Očekujem da će me ispitivati dok stojim pred njima i da ću stidljivo ali jasno reći kako mi je sam Bog rekao da Džon de la Pol ne treba da bude moj suprug. Zamišljam sebe pred sudijama, zadivljenim kao da su videli Dete Isusa u sinagogi. Pomislila sam kako bih mogla da kažem da sam usnila san u kojem mi je rečeno kako ne treba da se udam za njega, jer je preda mnom uzvišena sudbina: sam Bog me je odabrao da spasem Englesku! Postaću engleska kraljica i potpisivaću se Margareta Regina: *Margareta R.* Ali mi se ne pruža prilika da im se obratim, da zablistam. Sve je zapisano još pre no što stignemo i dopušteno mi je samo da kažem: „Raskidam veridbu“, i da se potpišem imenom, obično Margareta Bofort, i sve je gotovo. Niko me čak i ne pita šta ja mislim o tome.

Potom odlazimo da čekamo ispred primaće sobe, a tada jedan od kraljevih slugu dolazi i poziva: „Gospa Margareta Bofort!“, i svi se okreću i gledaju u mene. Ovo je moj trenutak, zaista predivan trenutak i osećam da me svi gledaju, i setim se kako treba da oborim pogled, prezirući zemaljsku taštinu, a zatim me majka povede u kraljevu primaću odaju.

Kralj sedi na svom velikom prestolu iznad kojeg je kraljevski baldahin, a pored njega, na gotovo podjednako raskošnom prestolu, sedi kraljica. Ima svetlu kosu i smeđe oči, okruglo mesnato lice i prav nos. Mislim da izgleda divno i razmaženo, dok je kralj svetlokos i bled. Ne bih mogla reći da na prvi pogled vidim neku svetačku svetlost. On izgleda sasvim obično. Smeši mi se a ja ulazim i klanjam se, ali kraljica gleda u crvene ruže na rubu moje haljine i malu krunu kojom je pričvršćen moj veo, a zatim skreće pogled kao da ne smatra da je to nešto naročito. Pretpostavljam da, pošto je Francuskinja, ne razume ko sam. Neko bi trebalo da joj objasni da će, ako ne bude rodila dete, morati da nađu drugog dečaka da bude naslednik kuće

Lankastera, a to bi mogao biti i moj sin. Sigurna sam da bi me onda pažljivije pogledala. Ali ona je površna. Francuzi umeju da budu tako površni; čitala sam o tome. Sigurna sam da ona ne bi primetila svetlost čak ni kod Jovanke Orleanke. Ne treba da se čudim što mi se ne divi.

Pored nje je neka prelepa žena, možda najlepša žena koju sam ikad videla. Plava haljina joj je protkana srebrnim nitima i svetluca kao površina vode. Presijava se kao krljušt ribe. Ona vidi da je posmatram i smeši mi se, što njenom licu daje blistavu toplinu sunčevih zraka na vodi po letnjem danu.

„Ko je to?“, pitam šapatom majku, koja me uštine za ruku da me podseti kako treba da ćutim.

„Žaketa Rivers. Prestani da buljiš“, brecne se majka, opet me uštinući da me trgne. Duboko se naklonim i nasmešim se kralju.

„Predajem vašu kćer na staranje mojoj voljenoj polubračići Edmundu i Džasperu Tjudoru“, kaže kralj mojoj majci. „Može da živi s vama dok ne dođe vreme da se uda.“

Kraljica se okreće i došapne nešto Žaketi, koja se naginje poput vrbe iznad potoka, dok joj veo lebdi oko visoke kape, da je bolje čuje. Kraljica ne izgleda zadovoljna zbog ovih vesti, ali ja sam zaprepašćena. Čekam da neko zatraži moj pristanak da bi mi se pružila prilika da objasnim kako mi je suđen svetački život, ali moja majka se samo nakloni i zakorači unazad, a već neko drugi ulazi i čini se da je sve gotovo. Kralj me je jedva i pogledao; on ne zna ništa o meni, ništa više nego pre no što sam ušla u tu sobu, pa ipak me je predao novom staratelju, još jednom neznanцу. Kako je moguće da ne shvata da sam i ja sveta, kao i on? Zar mi se neće pružiti prilika da mu kažem kako imam svetačka kolena?

„Smem li nešto da kažem?“, pitam šapatom majku.

„Ne, naravno da ne.“

Kako će on onda znati ko sam ja, ako Bog ne požuri da mu objasni? „Pa, šta će sada biti?“

„Čekaćemo dok i ostali molioci ne uđu kod kralja, a onda idemo na večeru“, odgovara ona.

„Ne, mislim, šta će biti sa mnom?“

Gleda me kao da sam tako tupava da ne shvatam. „Opet ćeš se veriti“, kaže ona. „Zar nisi čula, Margareta? Trebalo bi pažljivije da slušaš. Ovo je za tebe još bolja prilika. Najpre ćeš biti štíćenica, a zatim žena Edmunda Tjudora, kraljevog polubrata. Tjudorovi su sinovi kraljeve majke kraljice Katarine Valoa, iz njenog drugog braka, onog sa Ovenom Tjudorom. To su dvojica braće, obojica kraljevi miljenici, Edmund i Džasper. Obojica su kraljevske krvi po majčinoj liniji, i u kraljevoj milosti. Udaćeš se za starijeg.“

„Zar on ne želi prvo da me upozna?“

„Zašto bi?“

„Da vidi da li mu se sviđam.“

Ona odmahuje glavom. „Ne žele oni tebe“, kaže ona. „Oni žele sina kojeg ćeš im ti roditi.“

„Ali tek mi je devet godina.“

„Može da čeka dok ne napuniš dvanaest“, odgovara ona.

„Tada ću se udati?“

„Naravno“, kaže ona, kao da sam pitala nešto glupo.

„A koliko će njemu biti godina?“

Ona malo razmisli. „Dvadeset pet.“

Zatrepcem. „Gde će spavati?“, pitam. Razmišljam o kući u Bletsou, u kojoj nema dovoljno praznih soba za krupnog mladića i njegovu pratnju, niti za njegovog mlađeg brata.

Ona se smeje. „O, Margareta. Nećeš ostati kod kuće sa mnom. Otići ćeš da živiš s njim i s njegovim bratom, u palati Lamfi u Velsu.“

Opet žmirkam. „Gospodo majko, poslaćete me da živim s dvojicom odraslih muškaraca u Velsu, sasvim sama? Kad napunim dvanaest godina?“

Ona slegne ramenima, kao da žali zbog toga, ali da se tu ništa ne može učiniti. „To je dobra prilika“, kaže ona. „Kraljevska krv i s jedne i s druge strane. Ako dobijete sina, polagaće pravo na presto. Ti si kraljeva rođaka, a tvoj muž je kraljev polubrat. Vaš sin će zauvek držati Ričarda od Jorka na odstojanju. Misli na to; ne misli ni na šta drugo.“

AVGUST 1453.

Majka mi govori da će vreme brzo proći, ali naravno, nije tako. Dani se vuku bez kraja i konca, i ništa se pod bogom ne dešava. Moja polubraća i polusestre iz prvog majčinog braka i porodice Sent Džon ne pokazuju ništa više poštovanja prema meni sada, kad treba da se udam za jednog Tjudora, nego kad je trebalo da se udam za De la Pola. Zapravo, podsmevaju mi se što ću živeti u Velsu, govoreći mi da tamo stanuju zmajevi i veštice, i da tamo nema puteva, već samo ogromnih zamkova u tamnim šumama gde vodene veštice izranjaju iz izvora i opčinjuju smrtnike, a vukovi lutaju u ogromnim čoporima i proždiru ljude. Ništa se ne menja sve do jedne večeri kada za vreme porodične molitve majka neuobičajeno pobožno izgovori kraljevo ime i svi moramo da ostanemo na kolenima pola sata duže da bismo se molili za zdravlje kralja Henrija VI u ovim za njega teškim časovima; i da molimo Našu Gospu da nova beba, koja je sad u kraljičinoj utrobi, bude sin i novi princ kuće Lankastera.

Ne odgovaram „Amin“ na molitvu za kraljičino zdravlje, jer smatram da nije bila naročito ljubazna prema meni, a bilo kakvo dete koje bude rodila zauzeće moje mesto prvog lankasterskog

naslednika. Ne molim se da joj dete ne bude živo i zdravo, jer bi to značilo da joj želim zlo, a takođe bi podrazumevalo i smrtni greh zavisti; ali sam sigurna da će Naša Gospa, koja je Nebeska kraljica i zna sve o nasleđu i o tome šta znači biti jedan od naslednika prestola, i pritom samo devojčica, razumeti moju nedovoljnu posvećenost molitvama. Šta god da se desi u budućnosti, ne bih nikad mogla biti kraljica; to niko ne bi prihvatio. Ali ako rodim sina, on bi imao prava da postane kralj. I sama Naša Gospa je rodila sina, naravno, a to je bilo upravo ono što su svi želeli, te je tako postala Naša Gospa Kraljica Nebeska i mogla je da se potpisuje kao Marija Regina: *Mary R.*

Čekam da se moja polubraća i polusestre razidu žureći na večeru, i pitam majku zašto se tako usrdno molimo za kraljevo zdravlje i šta znači „u teškim časovima“? Lice joj je natmureno od brige. „Danas sam dobila pismo od tvog zaštitnika Edmunda Tjudora“, kaže ona. „Piše mi da je kralj pao u nekakav zanos. Ništa ne govori i ništa ne radi; samo sedi, oborenog pogleda, i ništa ga ne može prenuti.“

„Da li mu se Bog obratio?“

Ona prezrivo frkne. „Pa, ko zna? Ko zna? Sigurna sam da ti tvoja pobožnost služi na čast, Margareta. Ali svakako, ako se Bog obraća kralju, onda nije odabrao najbolji trenutak za razgovor. Ako kralj pokaže bilo kakav znak slabosti, vojvoda od Jorka će sigurno iskoristiti priliku da zgrabi vlast. Kraljica je otišla u parlament da svu kraljevu vlast preuzme na sebe, ali joj oni neće verovati. Imenovaće Ričarda, vojvodu od Jorka, kao namesnika umesto nje. To je sigurno. Onda će Jorkovi doći na vlast, i naše stanje će se promeniti nagore.“

„Kako će se promeniti?“

„Ako se kralj ne oporavi, Ričard od Jorka će vladati umesto kralja, a on i njegova porodica užiće u dugom namesništvu dok kraljičin sin ne odraste. Imaće godine i godine pred

sobom da zauzmu najbolje položaje u Crkvi, u Francuskoj i u Engleskoj.“ Ona kreće ispred mene u veliku dvoranu, gonjena sopstvenim nezadovoljstvom. „Očekujem da mi se obrate i da raskinu tvoju veridbu. Oni neće dozvoliti da budeš verena s Tjudorom od Lankastera. Želeće da se udaš za nekoga iz njihove kuće, da bi tvoj sin bio njihov naslednik, a ja ću morati da im se suprotstavim ako ti treba da nastaviš lozu Lankastera. A onda ću na vratu imati Ričarda od Jorka, i godine nevolja.“

„Ali zašto je to tako važno?“, pitam, gotovo trčkarajući da održim korak s njom kroz dugački hodnik. „Svi smo kraljevske krvi. Zašto moramo da budemo suparnici? Svi smo Plantageneti, svi smo potekli od Edvarda III. Svi smo rođaci. Ričard, vojvoda od Jorka, kraljev je rođak, isto kao i ja.“

Ona se okreće ka meni, a ispod njenog skuta koji se vuče po podu posutom mirisnim biljem dopire miris lavande. „Možda potičemo iz iste porodice, ali upravo to je razlog što se ne slažemo, jer smo suparnici u borbi za presto. Ima li gorih svađa od porodičnih svađa? Možda smo svi rođaci, ali oni su kuća Jorka, a mi smo kuća Lankastera. Nikada to nemoj da zaboraviš. Mi, Lankasterovi, direktni smo potomci Edvarda III preko njegovog sina Džona Gonta. Direktni potomci! Ali Jorkovi potiču tek od Edmunda, mlađeg brata Džona Gonta. Oni su mlađa linija: ne potiču od Edvardovog naslednika; vode poreklo od mlađeg brata. Oni mogu da naslede engleski presto samo ako Lankaster ne bude imao nijednog muškog potomka. Zato – razmisli malo, Margareta! – šta misliš, čemu se nadaju ako engleski kralj padne u zanos, a dete još ne bude rođeno? Šta misliš, o čemu sanjaju kada si ti jedini lankasterski naslednik, devojčica koja još nije ni udata? A kamoli rodila sina?“

„Želeli bi da se udam u njihovu porodicu?“, pitam, zbunjena pomišlju na još jednu veridbu.

Ona se kratko nasmeje. „To – ili, da budemo iskreni, najviše bi voleli da umreš.“

To me je ućutkalo. Da čitava porodica, važna kuća poput Jorka, želi moju smrt, užasavajuća je pomisao. „Ali valjda će se kralj probuditi? Onda će sve biti u redu. A njegova beba je možda sin. Onda ćemo imati lankasterskog naslednika, i sve će biti dobro.“

„Moli boga da se kralj uskoro probudi“, kaže ona. „Ali treba da se moliš i da te nikakvo drugo dete ne zameni. I moli boga da se bez odlaganja udaš i rodiš dete. Jer niko neće biti pošteđen častohleplja kuće Jorka.“

OKTOBAR 1453.

Kralj i dalje sanja, smešeći se u svom budnom snu. Sama, u svojoj sobi, pokušavam da sedim, kako kažu da on čini, i zurim u pod, u slučaju da mi se javi Bog, kao što se javio kralju. Trudim se da ne slušam buku koja dopire iz štalskog dvorišta ispod mog prozora i glasno pevanje iz perionice, gde neko prakljačom mlati rublje. Pokušavam da pustim dušu da odlebdji do Boga i osetim opojni mir koji sigurno napaja kraljevu dušu tako da ne vidi zabrinuta lica svojih savetnika, pa čak ni svoju ženu dok mu u naručje daje novorođenog sina i govori mu da se probudi i pozdravi malog princa Edvarda, naslednika engleske krune. Čak ni kad mu se ona u gnevu unese u lice vičući da se mora probuditi, inače će kuća Lankastera propasti.

Pokušavam da padnem u zanos i predam se Bogu, kao kralj, ali neko uvek dolazi i lupa na vrata ili mi iz hodnika viču da dođem da obavim neki kućni posao, vraćajući me u obični, grešni život, te se budim. Velika je zagonetka za Englesku zašto se kralj ne budi, a dok on sedi, slušajući samo glasove anđela, čovek koji je sebe proglasio engleskim namesnikom – Ričard, vojvoda od Jorka – uzima u svoje ruke uzde vlasti, počinje da

se ponaša kao da je sam kralj te Margareta, kraljica, mora da okupi svoje prijatelje i upozori ih da će joj možda trebati njihova pomoć da odbrani svog nejakog sina. To upozorenje je dovoljno da izazove nelagodu. Širom Engleske muškarci počinju da okupljaju vojsku i razmišljaju bi li im bilo bolje da prihvate omraženu francusku kraljicu sa istinskim novorođenim princem u naručju, ili da krenu za zgodnim i omiljenim Englezom Ričardom od Jorka, kud god ga njegovo častohleplje vodi.

LETO 1455.

Napokon je osvanuo dan moga venčanja. Stojim na vratima crkve u najlepšoj haljini, s pojasom visoko i snažno zategnutim oko rebara i smešno širokim rukavima koji mi prosto gutaju tanke ruke i sitne šake. Kapa mi je tako teška da se gotovo saginjem pod težinom žičanog oboda visoke kupe. Veo koji pada s njenog vrha zaklanja moje bledilo i odbojnost. Majka je pored mene i predaje me mom zaštitniku Edmundu Tjudoru, koji je zaključio – kao što bi, bez sumnje, učinio svaki mudar zaštitnik – da će mi najbolje biti s njim u braku: izabrao je sebe za najboljeg čuvara mojih interesa.

Šapućem majci: „Plašim se“, a ona obara pogled ka meni. Glava mi seže tek do njenog ramena. Imam dvanaest godina ali sam još dete, grudi su mi ravne kao daska, telo ispod debelog sloja raskošne odeće bez ijedne dlačice. Morali su mi napuniti stezник platnom da bi izgledalo kao da imam grudi. Ja sam dete koje mora da izvrši dužnost žene.

„Nemaš čega da se plašiš“, kaže ona jednostavno.

Pokušavam ponovo. „Mislila sam da ću biti devica, kao Jovanka Orleanka“, govorim joj. Vućem je za rukav da joj

skrenem pažnju. „Znaš da je tako. Oduvek sam tako mislila. Želela sam da odem u manastir. Još uvek to želim. Možda sam pozvana. Možda je to božja volja. Trebalo bi da se posavetujemo s nekim. Treba da pitamo sveštenika. Mogli bismo da ga pitamo sad, pre nego što bude prekasno. Šta ako me Bog želi za sebe? Onda je bogohulno što se udajem.“

Ona se okreće ka meni i uzima moju hladnu ruku. „Margareta“, kaže ona ozbiljno, „moraš znati da nikad ne bi mogla da biraš sopstveni život. Ti si devojčica: devojčice nemaju izbora. Nikad ne bi mogla sama da izabereš ni muža: kraljevskog si roda. Svakako bi ti drugi izabrali muža. Ženama kraljevske krvi nije dopušteno da se udaju po svom izboru. I to dobro znaš. I konačno, pripadaš kući Lankastera. Ne možeš da biraš kome ćeš biti odana. Moraš služiti svojoj kući, svojoj porodici i svom mužu. Dopustila sam ti da sanjaš, i dopustila sam ti da čitaš; ali kucnuo je čas da se okaneš tih smešnih priča i snova i da izvršiš svoju dužnost. Ne misli da možeš, kao tvoj otac, pobeći od svoje dužnosti. On je odabrao kukavički put; ti to ne možeš.“

Ovo nenadano pominjanje moga oca me zapanjuje. Ona nikad ne govori o svom drugom mužu, mom ocu, osim vrlo neodređeno i uopšteno. Upravo zaustim da je upitam kako je pobegao, kakav je to kukavički put, kada se vrata crkve otvore i moram da priđem i uzmem za ruku svog novog muža, stanem pred sveštenika i zakunem se da ću ovom čoveku biti žena. Osećam kako svojom krupnom šakom hvata moju i čujem kako dubokim glasom odgovara na pitanja, dok ja samo šapućem. Na prsten mi stavlja težak prsten od velškog zlata, te moram da skupim prste kao u šapicu da ga zadržim na ruci. Prevelik mi je. Gledam naviše ka njemu, zapanjena što on smatra da se takav brak može održati, kad je njegov prsten prevelik za moju ruku i kad mi je tek dvanaest godina a on je više nego dvaput stariji od mene: muškarac, prekaljeni ratnik i pun ambicija. On